

УДК 36.011:615.1 (477)

Матвіїв О.В.,
аспірант*,
Львівська державна фінансова академія

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ПРОБЛЕМ І МЕТОДІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ НА РИНКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Зміцнення економічної незалежності країни значною мірою залежить від здоров'я нації. Цього можна досягти коли лікарські засоби є доступними для усіх верств населення, а отже необхідним є виробництво лікарських засобів, що є соціально значущим напрямком розвитку та структурної перебудови економіки України.

Після здобуття Україною незалежності основні фонди фармацевтичних підприємств були технічно і морально зношені, також була відсутня нормативна база, фахівці та фірми з маркетингу, консалтингу, сертифікації, рівень галузевої науки був низьким, дефіцит виробництва життєво важливих лікарських засобів, підприємства, які б працювали у системі міжнародних стандартів GMP (міжнародні стандарти) були відсутні, не було гнучкої системи ціноутворення і наукових підходів до маркетингу та реклами, недостатній розвиток стратегічного планування в діяльності фармацевтичних підприємств. Методи управління виробництвом і реалізацією ліків були неефективними і гальмували розвиток фармації.

Сьогодні проблеми галузі майже не змінилися. Серед них – низький рівень інновацій та технологій, які використовуються під час розробки та виробництва лікарських засобів; нездатність забезпечувати населення України основною номенклатурою сучасних лікарських препаратів, увесь цикл виробництва яких знаходився б на території України; не повною мірою розвинений механізм взаємодії між суб'єктами фармацевтичної галузі; низький рівень стратегічного планування в діяльності фармацевтичних підприємств; дефіцит висококваліфікованих кадрів, а також недостатній рівень українського патентного законодавства та практики його застосування по відношенню до міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фармацевтична галузь традиційно є одним з основних секторів промисловості в економіці України. Фармацевтика охоплює виробництво фармацевтичних препаратів, оптової та роздрібною торгівлі, спеціалізоване зберігання і розповсюдження через розвинену мережу продаж. Це одна з найбільш прибуткових і динамічних галузей.

Проблеми динаміки фінансового потенціалу найяскравіше висвітлені в працях О. Амоші, Я. Базилюка, О. Власюка, В. Гейця, Я. Жаліла, Д. Крисанова, В. Семеновенка, Л. Федулової, С. Усик та багатьох інших [1].

Так, С. Усик характеризує динаміку потенціалу фармацевтичної галузі високими темпами росту протягом останніх років (в середньому на 20-30% щорічно), а також відносно низьким рівнем споживання лікарських засобів на душу населення (витрати на медичні препарати посідають 4-5 місце у загальній структурі витрат домогосподарств України) [2].

Необхідно констатувати, що Україна має високий науковий потенціал, необхідний для розвитку фармацевтичної галузі. Розробку лікарських препаратів здійснює Український науково-дослідний інститут фармакології та токсикології, Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України, Інститут органів хімії НАНУ, Інститут мікробіології та вірусології ім. Д. К. Заболотного НАНУ, Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечнікова НАМН України, НАФУ та інші заклади.

Виходячи з тенденцій розвитку політичної та економічної ситуації в Україні, з урахуванням перспектив світового фармацевтичного ринку науковці вважають фармацевтичну галузь прибутковою і такою, що постійно розвивається та розширюється.

В фармацевтичній галузі України, як і було сказано вище, є багато проблем, однак для їх вирішення потрібно проаналізувати динаміку фінансового потенціалу галузі, що дало б можливість визначити доцільність інвестування в фармацію.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз динаміки фармацевтичної галузі на ринку України, висвітлення її проблем, основних тенденцій та обґрунтування потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська фармацевтична галузь – одна із важливих складових національної системи охорони здоров'я. За роки незалежності українська фармацевтична галузь зробила серйозний прорив у виробництві, розробці нових форм лікарських засобів та приведенні умов виробництва та системи забезпечення якості до рівня вимог Європейського Союзу.

* Науковий керівник: Маліновська О.Я. – к.е.н., доцент

Український фармацевтичний ринок є одним з найбільш динамічних та швидкозростаючих світових ринків.

Протягом 2008-2013 рр. фармацевтична галузь характеризувалась високими темпами росту, що дало можливість збільшити фінансовий потенціал галузі. Динаміку розвитку галузі на ринку можна побачити на рис. 1.

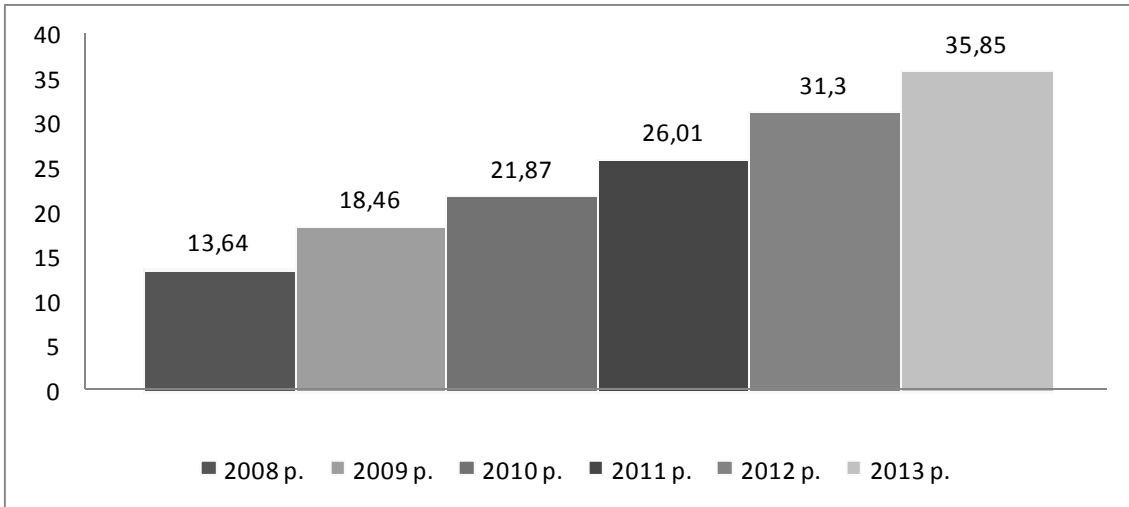

Рис. 1. Динаміка розвитку фармацевтичної галузі на ринку України протягом 2008-2013 років в млрд. грн. (за цінами виробників)

Джерело: [3; 4]

Оптовою і роздрібною торгівлею продукцією фармацевтичної галузі на національному ринку займаються 5697 суб'єктів господарювання. Діє 21434 аптечних заклади (аптеки, аптечні кіоски, аптечні склади), 84 % з них розташовані в містах та селищах міського типу. В середньому один аптечний заклад обслуговує 2,9 тис. осіб.

Найбільші обсяги продажу фармацевтичних товарів у роздрібному сегменті фармринку у 2013 році мали національні дистриб'ютори: ПАТ «Альба Україна», ТОВ «БадМ», ТОВ СП «Оптима-Фарм», ТОВ «Фра-М» [2].

Загальний обсяг фармацевтичного ринку України (за цінами виробників) за підсумками 2013 року склав 35,85 млрд. грн., що на 12,7 % перевищує аналогічний показник 2012 року. При цьому, у натуральному вираженні обсяг ринку становив 1,99 млн. умовних упаковок, що лише на 1,6 % перевищує показник 2012 р. (рис. 2). До продуктів фармацевтичної галузі відносять медичні препарати, виробни медичного призначення, косметику і дієтичні добавки (враховувалися як рецептурні, так і без рецептурні препарати); серед країн виробників є як Україна, так і інші країни-імпортери. Можна сказати, що основним чинником збільшення ринку в аналізованому періоді є зростання цін на лікарські засоби.

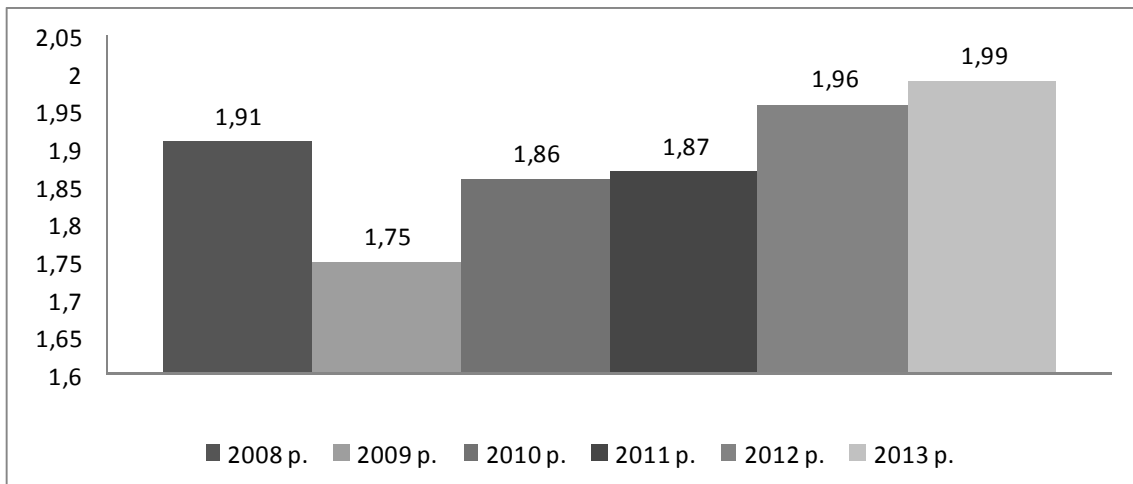

Рис. 2. Динаміка об'єму роздрібних продажів фармацевтичної галузі за 2008-2013 роки в натуральному вираженні (кількість упаковок, умовно)

Джерело: [3; 4]

Питома вага вітчизняних препаратів у натуральному вимірі становить близько 60 % (один з найбільших показників серед країн СНД). Проте у грошовому вимірі на вітчизняну продукцію припадає лише 30 % загальних продажів, тоді як на більш дорожу імпорту – 70 % відповідно.

Протягом останніх років українські підприємства-виробники фармацевтичної продукції нарощували обсяги експортних поставок. Географія експортних поставок здебільшого представлена такими країнами, як: Узбекистан, Казахстан, Росія, Білорусь та інші країни. Концентрація експорту фармацевтичної продукції українського виробництва, переважно до країн СНД, пояснюється наявністю жорсткої системи контролю якості продукції на європейських ринках, а також необхідністю наявності у виробників GMP (міжнародні стандарти) сертифікатів. Найбільшими українськими виробниками-експортерами є: ВАТ «Фармак», Корпорація «Артеріум» та інші підприємства.

Згідно досліджень агентства «Кредит Рейтинг», українські підприємства-виробники використовують у виробництві в основному імпорту сировину, що прив'язує як структуру собівартості, так і рівень відпускних цін до коливань курсу національної валюти відносно долара та євро (рис. 3). При цьому сировина та матеріали представлені здебільшого допоміжними матеріалами (упаковка тощо).

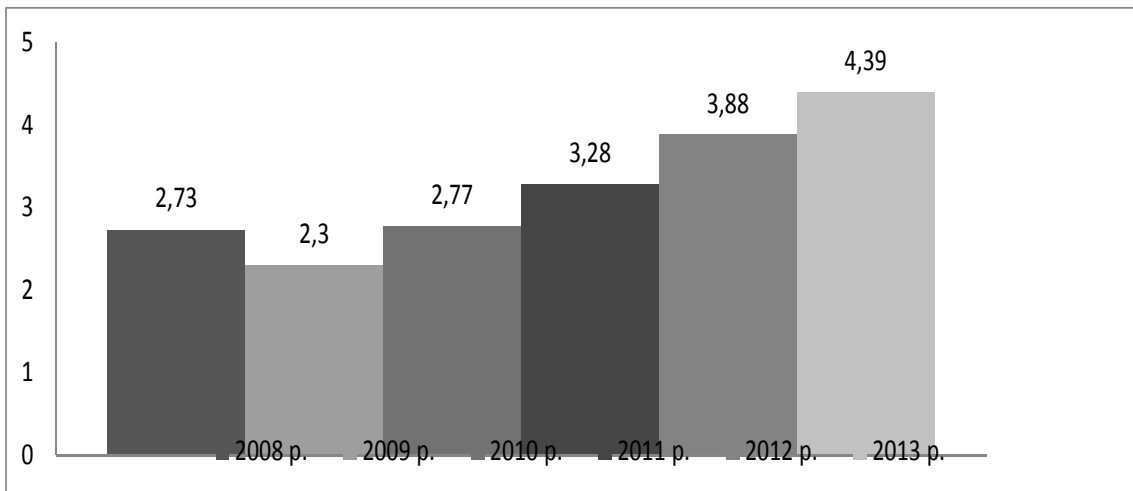

Рис. 3. Динаміка розвитку фармацевтичної галузі на ринку України протягом 2008-2013 років в млрд. доларів США

Джерело: [3; 4]

З основних тенденцій розвитку фармацевтичної галузі України необхідно також відмітити збільшення українськими підприємствами обсягів виробництва в цілому, а також частки в структурі виробництва препаратів, які відносяться до групи високорентабельної продукції (у т.ч. препарати генерики). Крім того, у рамках поетапної модернізації основних фондів, вітчизняні компанії здійснюють сертифікацію виробничих потужностей у відповідності зі стандартами Виробничої практики GMP ЄС (міжнародні стандарти і правила, які регламентують організацію виробництва й контроль якості фармацевтичної продукції на всіх стадіях технологічного процесу). З однієї сторони, наявність GMP сертифікатів підвищує конкурентоспроможність продукції та фактично є допуском українських фармацевтичних компаній на ринки розвинених країн, з іншої сторони, модернізація виробництва за вимогами даних директив може привести до збільшення собівартості і, як наслідок, росту цін на продукцію, що експортується.

Фармацевтична галузь формує найбільший попит на науково-дослідні розробки (НДР) та забезпечує стабільно високі темпи їх зростання на найбільших макрорегіональних ринках світу. До прикладу, для економік США та країн Європи науково орієнтована галузь стала ключовим активом, відображено на рис. 4.

Хоча потенціал фармацевтичної галузі зростає досить високими темпами, як було зазначено вище, проте в минулому році відбулося зниження темпів зростання продажів вперше за останні кілька років, така тенденція розпочалась у другій половині року і була зумовлена зниженням доходів населення. Темпи зростання ринку в натуральному вираженні знижуються через подорожчання ліків, через аптеки було продано 1,99 млрд. упаковок, що перевищило 2012 рік лише на 1,6%, в 2012 році цей показник склав 4,5 %. Ціни на лікарські препарати в 2013 році в середньому зросли на 10,8% (в першому півріччі на 9,3%, в другому – на 12,5%).

Через недостатню розвиненість системи охорони здоров'я основним покупцем лікарських засобів часто стає сам пацієнт, що здійснює непрофесійний вибір, здебільшого під впливом реклами. Зараз виробники фармацевтичної продукції через ситуацію, яка склалася на ринку, змушені вкладати

більше коштів в маркетинг та реалізацію, а не в розробку нових ефективних препаратів, що суттєво уповільнює розвиток галузі за інноваційним сценарієм.

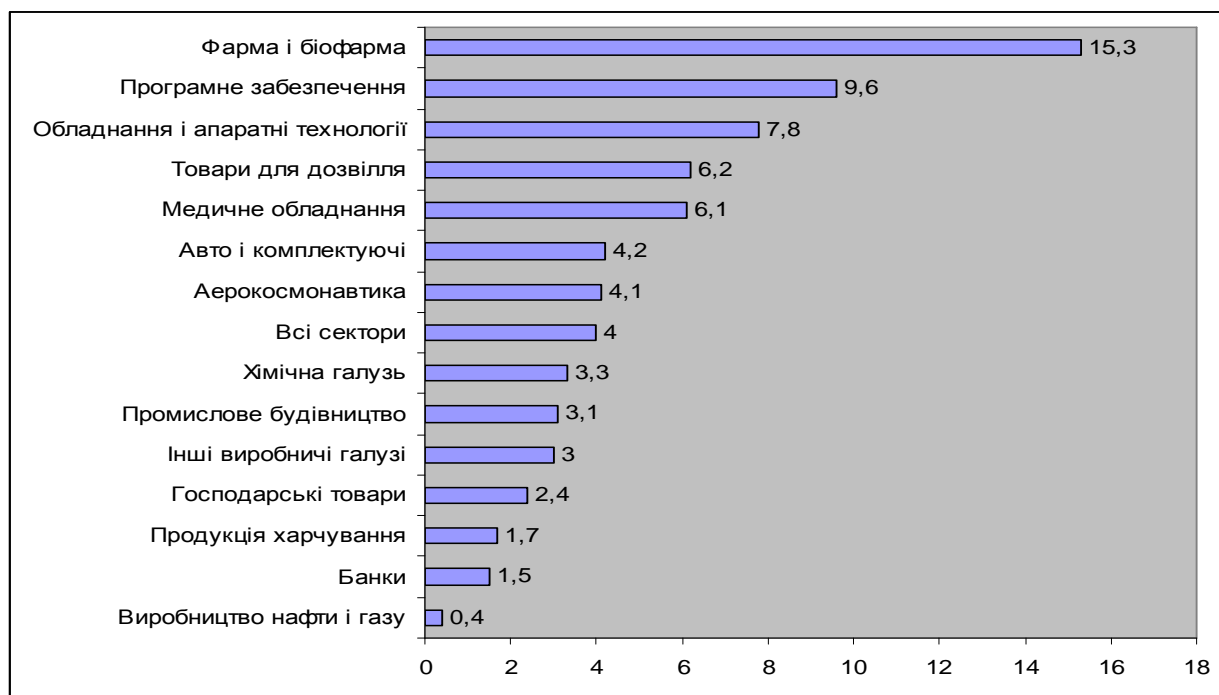

Рис. 4. Рейтинг промислових секторів за інтенсивністю НДР за 2010 рік у світі (у % від чистих продажів НДР)

Джерело: перекладено автором за [5; 6].

Українська фармацевтична галузь, хоч і програє за доходом, тим не менш, в середньому на 62-67% забезпечує вітчизняну охорону здоров'я лікарськими засобами в натуральних показниках, в госпітальному секторі цей показник сягає понад 83%.

При цьому, основну частину продуктивних портфелів вітчизняних виробників складає низькорентабельні генеритичні препарати, що не дозволяє фармвиробникам виділяти на дослідження та розробки більше 1-2% свого доходу. Для порівняння, фармвиробники США та країн Європи виділяють 10-15%, що дозволяє їм формувати більше половини своїх продуктивних портфелів за рахунок інноваційних препаратів [7,8].

В фармацевтичній галузі України можна побачити високі темпи зростання фінансового потенціалу галузі та існує ряд проблем, які необхідно вирішити для більшої інвестиційної привабливості:

1.Нездатність забезпечувати населення України основною номенклатурою сучасних лікарських препаратів, увесь цикл виробництва яких знаходився б на території України.

2.Низький рівень інновацій та технологій, які використовуються під час розробки та виробництва лікарських засобів (ЛЗ).

3.Послаблення гривні на даний момент створює передумови для більш прискореного імпортозаміщення.

4.Дефіцит висококваліфікованих кадрів для фармацевтичної галузі.

5.Відсутність механізмів фінансування розробок лікарських засобів.

6.Недостатній рівень українського патентного законодавства та практики його застосування по відношенню до міжнародних стандартів.

Зазначені проблеми призводять до того, що за існуючого інвестиційного сценарію розвитку, незважаючи на наявні позитивні передумови, в Україні вже скоро можуть припинити своє існування як базовий виробничий сектор, який виробляє лікарські субстанції, так і пов'язаний з ним науково-технологічний сектор.

Для уникнення таких негативних явищ, в Україні потрібно здійснити ряд заходів серед яких:

- створення системи сучасного фармацевтичного виробництва та розробки ЛЗ;
- розвиток сучасної виробничої бази, що відповідає стандартам GMP, яка дозволяє з високою ефективністю виробляти лікарські субстанції та готові лікарські засоби на їх основі;
- вдосконалення нормативно-правової бази;
- приведення патентного законодавства у відповідність європейським нормам;
- проведення комплексу заходів по боротьбі з корупцією у питаннях забезпечення ліками;

- забезпечення безперервного функціонування державних лабораторій для здійснення державного контролю якості;
- модернізація системи підготовки висококваліфікованих спеціалістів в області розробки та виробництва ЛЗ;
- створення налагодженої системи виробництва і виведення генеричних препаратів на ринок України, а також розміщення ліцензійних виробництв, що не мають генерикових аналогів;
- реалізація заходів, що спрямовані на розвиток конкурентних переваг національної фармацевтичної галузі та здійснення її переходу на інноваційну модель розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна констатувати, що фармацевтична галузь ще потребує вирішення комплексу проблем. Однак вже сьогодні вона є однією з найбільш фінансово привабливих на ринку України. Стабільне зростання і постійний розвиток, а також стратегія розвитку економіки України, в якій перевагу віддають високотехнологічним та наукоємним галузям, свідчать про те, що фармацевтична галузь ефективно розвивається. На внутрішньому ринку країни динаміку фармгалузі можна підкреслити позитивною тенденцією протягом 5 років, як в грошовому, так і в натуральному вираженні. Темпи росту галузі досить високі від 20 до 30% за рік. Але цього недостатньо для фармацевтичної галузі України. Вона має всі шанси вийти достойним конкурентом на світовий ринок після вирішення ряду проблем.

Високий рівень фінансового потенціалу фармацевтичної галузі дасть можливість вивести економіку країни на якісно новий рівень, а для населення – це буде підвищенням соціального та економічного захисту.

В подальших дослідженнях слід звернути увагу на рівень розвитку фармацевтичної галузі в усіх регіонах України, а також виділити серед них ті, в яких рівень розвитку фармацевтичної галузі найбільший, знайти ще можливі шляхи підвищення фармацевтичного потенціалу галузі в цілому, та методи виведення її на міжнародний ринок.

Бібліографічний список

1. Кіндзерський Ю. В. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Ю.В. Кіндзерський. – К. : НАН України ; Ін-т екон. та прогноз., 2009. – 928 с.
2. Усик С. П. Аналіз фармацевтичного ринку України / С. П. Усик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ru1_NPE_snauka.com/1_2013/Economics/6_133802.doc.htm
3. Чорноротов О. Аналіз фармацевтичного ринку України / О. Чорноротов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12874/>
4. Кордубайло Ю. Аптечные продажи в регионах Украины по итогам 2013г. Helicopter view / Ю. Кордубайло [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apteka.ua/article/272554>
5. The Pharmaceutical Industries and Associations. Key Data. 2011 Update [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : www.efpia.eu
6. The Pharmaceutical Industry in Figures. European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations. 2010 Edition [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://www.reportlinker.com/ci02257/Pharmaceutical.html>
7. Pharmaceutical Research and Manufacturers of America (PHARMA). Fact Sheets and Policy Papers [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://www.phrma.org>
8. Total Unaudited and Audited Global Pharmaceutical Market 2003-2010. IMS Health, 2011. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://www.imshealth.com>

References

1. Kidzersky, U.V. (2009), *Potencial nacionalnoi promyslovosti: cili ta mekhanizmy efektyvnogo rozvytku* [The capacity of the national industry: goals and mechanisms for effective development]. NAN Ukraine; In-tekon. Ta prognoz – Kyiv, Ukraine, 929 p.
2. Usyk, S.P. (2013), "The analysis of the pharmaceutical market of Ukraine". Available at: http://www.ru1_NPE_snauka.com/1_2013/Economics/6_133802.doc.htm (access date July 11, 2014)
3. Chornorotov, O. "The analysis of the pharmaceutical market of Ukraine". Available at: <http://credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12874/> (access date July 10, 2014)
4. Kordubailo, U. "Pharmacy sales in regions of Ukraine according to the results of 2013. Helicopter view". Available at: <http://apteka.ua/article/272554> (access date July 10, 2014).
5. The Pharmaceutical Industries and Associations. Available at: www.efpia.eu (access date July 12, 2014).
6. The Pharmaceutical Industry in Figures. European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations. Available at: <http://reportlinker.com/ci02257/Pharmaceutical.html> (access date July 11, 2014).
7. Pharmaceutical Research and Manufacturers of America (PHARMA). Fact Sheets and Policy Papers Available at: <http://phrma.org> (access date July 13, 2014).

8. Total Unaudited and Audited Global Pharmaceutical Market 2003-2010. IMS Health. Available at: <http://imshealth.com> (access date July 11, 2014).

Матвіїв О.В. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ПРОБЛЕМ І МЕТОДІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ НА РИНКУ УКРАЇНИ

Метою роботи є аналіз динаміки фармацевтичної галузі на ринку України, висвітлення її проблеми і можливостей їх подолання, основних тенденцій та обґрунтування потенціалу галузі.

Методика дослідження. Для аналізу динаміки фінансового потенціалу фармацевтичної галузі та проблем і методів їх подолання на ринку України були використані такі методи дослідження як: порівняння сучасного стану галузі з її станом на момент здобуття незалежності України, аналіз динаміки розвитку фармацевтичної галузі України, дедукція результатів дослідження потенціалу галузі.

Результати дослідження. Обґрунтовано потенціал фармацевтичної галузі України. Висвітлено проблеми та тенденції розвитку галузі. Доведено інвестиційну привабливість фармацевтичної галузі, а також необхідність її подальшого стабільного розвитку. Встановлено, що сталого розвитку можна досягти завдяки подоланню наведених вище негативних факторів, які мають місце в галузі на даному етапі.

Наукова новизна. Запропоновано методи вирішення негативних явищ у фармацевтичній галузі. Визначено, що підвищення фінансового потенціалу галузі дасть можливість соціального та економічного захисту населення. Наведено позитивну динаміку галузі, що дає підстави стверджувати про необхідність подальшого дослідження фармацевтичної галузі.

Практична значущість полягає в тому, що матеріали роботи з аналізу динаміки фармацевтичної галузі України можуть бути використані в розвитку фармацевтичної галузі та економіки країни в цілому. Це дозволить підвищити рівень доходів від фармацевтичних підприємств, а також вийти на світовий ринок з новими препаратами.

Ключові слова: динаміка, фінансовий потенціал, фармацевтична галузь, стандарти GMP, патентне законодавство.

Matviiv O.V. DYNAMICS ANALYSIS OF FINANCIAL POTENTIAL OF PHARMACEUTICAL INDUSTRY, PROBLEMS AND METHODS FOR THEIR SOLUTION IN THE UKRAINIAN MARKET

Purpose of work is to analyze the dynamics of the pharmaceutical industry in Ukraine, highlighting its problems and possibilities of overcoming the major trends and rationalizations potential of industry.

Methodology of research. For the analysis dynamics of the financial capacity of the pharmaceutical industry, problems and methods to overcome them in Ukraine were used research methods such as comparing the current state of the industry with its at the time of independence Ukraine, the analysis of the dynamics of the pharmaceutical industry of Ukraine, the deduction of results of industrial potential.

Findings. Grounded potential pharmaceutical industry of Ukraine. The problems and trends in the industry. Proved the investment attractiveness of the pharmaceutical industry and the need to further sustainable development. Established that sustainable development can be achieved by overcoming the above negative factors that exist in the field at this stage.

Originality. Methods addressing the negative effects of the pharmaceutical industry. Determined that increasing the financial capacity of the industry will enable social and economic protection. Shows the positive dynamics of the industry, which gives grounds to assert the need for further study of the pharmaceutical industry.

Practical value. The practical significance is that the materials of the analysis of the dynamics of the pharmaceutical industry of Ukraine may be used in the pharmaceutical industry and the economy as a whole. This will increase the level of income from pharmaceutical companies, as well as to enter the global market with new products.

Key words: dynamics, financial potential, pharmaceutical industry, standards GMP, patent law.

Матвиив А.В. АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ И ПРОБЛЕМ И МЕТОДОВ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ НА РЫНКЕ УКРАИНЫ

Целью работы является анализ динамики фармацевтической отрасли на рынке Украины, освещение ее проблемы и возможностей их преодоления, основных тенденций и обоснование потенциала отрасли.

Методика исследования. Для анализа динамики финансового потенциала фармацевтической отрасли и проблем и методов их преодоления на рынке Украины были использованы такие методы исследования как: сравнение современного состояния отрасли с ее состоянием на момент обретения независимости Украины, анализ динамики развития фармацевтической отрасли Украины, дедукция результатов исследования потенциала отрасли.

Результаты исследования. Обоснованно потенциал фармацевтической отрасли Украины. Освещены проблемы и тенденции развития отрасли. Доказано инвестиционную привлекательность

фармацевтической отрасли, а также необходимость ее дальнейшего стабильного развития. Установлено, что устойчивого развития можно достичь благодаря преодолению указанных выше негативных факторов, которые имеют место в отрасли на данном этапе.

Научная новизна. Предложены методы решения негативных явлений в фармацевтической отрасли. Определено, что повышение финансового потенциала отрасли позволит повысить степень социальной и экономической защиты населения. Приведена положительная динамика отрасли, что дает основания утверждать о необходимости дальнейшего исследования фармацевтической отрасли.

Практическая значимость заключается в том, что материалы работы по анализу динамики фармацевтической отрасли Украины могут быть использованы в развитии фармацевтической отрасли и экономики страны в целом. Это позволит повысить уровень доходов от фармацевтических предприятий, а также выйти на мировой рынок с новыми препаратами.

Ключевые слова: динамика, финансовый потенциал, фармацевтическая отрасль, стандарты GMP, патентное законодательство.